
Ocene in poročila

Enrico Mazzoli, *La guerra di Kugy : dal fronte delle Alpi Giulie a Caporetto, dal Grappa al drammatico ritorno di un reduce sconfitto (Kugy v prvi svetovni vojni : od Julijskih Alp do Kobarida, čez Tilment, Piavo in nazaj)*. Mladika, Trst 2007, (157) 175 strani, ilustrirano.

Alpinist, avtor knjig s področja gorništvaja in strastni ljubitelj botanike ter glasbe Julius Kugy (1858-1944) ima v zavesti Slovencev nedvomno pozitivno vlogo. V prvi vrsti zaradi povezovalne vloge med tremi svetovi (germanskim, latinskim in slovanskim), poleg tega pa zaradi ljubezni do naravnega okolja in ljudi v krajih, kjer se križajo te tri kulture. Velja za odličnega raziskovalca Julijskih Alp, pri čemer "se je strogo držal načela, naj gore ne posiljuje z železnim okovjem, temveč je lezel vedno, koder je mogel, ob izključnem varovanju z vrvmi ali cepinom" (Rafko Dolhar, *Od Zajzere do Trente*, Trst, 1994); dogajalo se je celo, da ni hotel ubiti niti ranjenih ovc, ki so jih zasuli plazovi.

Prav zaradi tega je sporno ali pa vsaj nenavadno, da se je leta 1915, v 57. letu starosti, prostovoljno javil v avstro-ogrsko vojsko in v njej prebil tri leta. Nenavadno tudi zato, ker ga veliko let prej, leta 1876, niso sprejeli v vojsko zaradi kratkovidnosti.

Knjiga Tržačana Enrica Mazzolija *La guerra di Kugy* (kmalu po izidu je bila prevedena, po zaslugi Marije Cenda - Klinc, v slovenščino) skuša odgovoriti na to vprašanje in dopolniti nekatere manj raziskane plati njegovega življenja v času prve svetovne vojne. Nedvomno gre za zahtevno nalogo, še posebej, ko se soočamo z mitom, kar je Kugy navsezadnje tudi bil. To priznava tudi avtor, ki dodaja, da njegovega življenja še ne poznamo do potankosti; zaradi pomanjkanja nekaterih virov smo se doslej večinoma opirali na to, kar je Julius Kugy sam napisal o sebi. To pa je seveda krnilo objektivnost njegovega življenjepisa.

Kugy je do izbruha prve svetovne vojne živel v Trstu, kjer je vodil družinsko uvozno-izvozno podjetje. Vojni vrtinec je prekinil marsikatero (predvsem pomorsko) trgovsko pot, kar je imelo zelo hude posledice za dotlej cvetoče pristanišče, vključno s Kugyjevim podjetjem. Tržaško gospodarstvo je doživelo še hujši udarec maja 1915, ko je dotlej nevtralna Italija napovedala vojno Avstro-Ogrski in začela vojaške operacije na Soči. Odprtje nove fronte v zaledju Trsta je vzbudilo domovinski čut med najbolj lojalnim delom prebivalstva, kar je pripeljalo, med drugim, do prostovoljnega vstopa v vojsko. Pozivu k obrambi države se je odzval tudi Kugy, kar je razvidno tudi iz avtobiografske knjige *Delo, glasba in gore*. V njej je zapisal: "*Bodi povedano, da sem brez obotavljanja postavil v službo propadajoče domovine premoženje, kri, zdravje in življenje. In zdržal sem močan in čvrst, dokler se ni umirajoča zrušila, podobno kot smrtno ranjeni lev na Predelu ...*"

Med slovensko kulturno inteligenco tovrstnega pojava (prostovoljne priključitve v armado) domala ne poznamo. Kugyjeve sodobnik Henrik Tuma, prav tako velik ljubitelj gora (rojena sta istega meseca in istega leta; leta 2008 praznujemo 150. obletnico njunega rojstva), je imel npr. do vojne popolnoma drugačno stališče. Kugyjeva drža ni presenetljiva, saj je, kljub slovenskim koreninam (oče je bil

asimilirani koroški Slovenec, mati pa hči pesnika Jovana Veselega Koseskega), v mnogočem izhajal iz germanskega miselnega sveta. Da je bil pod močnim vplivom nemške kulture oziroma patriotskih čustev dokazuje tudi epizoda iz njegovega otroštva: leta 1866, ob novici o porazu Avstrije v vojni proti Prusiji, je v družini zavlada pobitost, ob novici o zmagi Wilhelma von Tegetthofa nad italijansko vojaško floto v bitki pri Visu istega leta pa navdušenje. Bil je član nekaterih nemških, tudi elitnih, društev v Trstu, v manjši meri tudi italijanskih.

Kugy je vstopil v vojsko zadnje dni junija 1915, torej le dober mesec dni po vojni napovedi Italije avstro-ogrski monarhiji. Oblekel je vojaško uniformo, ni pa nosil orožja, saj je še naprej ostal civilna oseba. Zaradi znanja in izkušenj, pridobljenih kot alpinist raziskovalec, se je javil za "alpskega referenta" in bil poslan v "njegove" Julijce.

Tu je kot inštruktor vodil več plezalnih tečajev oziroma alpinističnih šol, namenjenih vojakom. Vodil je tudi tečaje gibanja v snežnih razmerah, posebno dragocena pa je bila njegova pomoč pri iskanju primernih visokogorskih točk, s katerih so Avstrijci opazovali položaje italijanske vojske. Te točke so bile zelo pomembne predvsem za avstrijsko topništvo, ki je na podlagi zbranih podatkov obstreljevalo italijanske postojanke. Poleti 1916 je deloval tudi v skupini, ki je preizkušala radiotelegrafske aparature na Mangrtu.

Enrico Mazzoli nima podatka, da bi Kugy kdaj segel po orožju, vendar navaja, da je leta 1916 zasnoval vojaški načrt za zavzetje italijanske postojanke na območju Montaža. Jeseni 1917 je spremljal prodor pri Kobaridu (t. i. "kobariški čudež") in napredovanje globoko na italijansko ozemlje, do reke Piave. Bil je prepričan, pravi avtor, da je prisostvoval velikemu dogodku.

Zaradi angažiranja v vojaških vrstah je že jeseni 1915 prejel prestižno državno odlikovanje; ker ni bil vojaška oseba, ga je prejel za zasluge na civilnem področju. Po navdušenju zaradi uspešnega preboja na soški fronti je novembra 1917 na lastno pest zaprosil za dodatno odlikovanje. Pri tem je kršil prakso, po kateri naj bi najprej pridobil soglasje od poveljstva, ki mu je bil neposredno podrejen. Ta poteza je naletela na nasprotovanje njegovega predstojnika, ki je izrazil negativno mnenje, vendar odlikovanje je na koncu - kot kaže - le prejel.

Ta zaplet ni bil nepomemben, saj kaže Kugyja v neki drugi luči, kot smo navajeni. Pri tem nam Mazzoli pojasnjuje, da naj Kugy ne bi bil tako blaga in mirna oseba, kot so ga prikazovali nekateri. Iz njega je vela želja, da bi bil v ospredju, kar je prišlo do izraza tako v mladosti kot v zrelih letih. Dokaz tega je bila tudi prošnja za odlikovanje leta 1917.

Kugy naj bi bil torej ponosen na svoje izkušnje in podvige v času prve svetovne vojne, res pa je tudi, da se je opisu podrobnosti iz tega časa izognil. Da je pri tem skoparil s podatki, ni bilo naključje, saj je po vojni ostal v Trstu, ki je prešel pod Italijo. Italijanske oblasti so namreč z nezaupanjem gledale nanj, v prvi vrsti zaradi medvojnega angažiranja v avstrijskih vojaških vrstah.

V zadnjem letu vojne so Kugyja zadalžili za rekvizicijo živil med civilnim prebivalstvom. Spremljal je zadnjo, neuspešno ofenzivo avstro-ogrške vojske sredi leta 1918, ki je precej skrhala razpoloženje v armadi. Avstro-Ogrska je bila tedaj že docela izčrpana, fizično strt pa je bil tudi Kugy, ki ni bil več kos hudim naporom. Poslabšanje razmer v državi je nanj vplivalo izjemno negativno, tako da je nazadnje zaprosil, naj ga odpustijo iz vojske. Prošnjo so vojaške oblasti odobrile, nekaj me-

secev kasneje pa je sledil dokončni razkroj cesarstva. Avstrija je tedaj doživela podoben konec kot prej navedeni smrtno ranjeni lev na Predelu pred dvema stoletjema, ki simbolizira poraz tedanje Avstrije proti prodirajočim Francozom.

S propadom Avstro-Ogrske se je razblinil tudi sistem vrednot, v katerega je dotlej Kugy neomajno verjel. Leto 1918 je bilo tudi zanj nadvse prelomno, saj se je z njim začelo obdobje zatekanja v spomine. Te je sčasoma prelil v memoaristiko, še posebej kar zadeva gorniško tematiko.

Delo Enrica Mazzolija (napisano je v poljudni obliki, z redkimi opombami) nam postavlja Kugyja na realnejša tla kot smo navajeni. Ne moremo pa reči, da ga razvrednoti, saj nam le prikazuje izbire človeka, ki je do nesrečnega začetka velike vojne polno živel svoje življenje in ki se je z izbruhom vojnega požara zavestno vključil ne samo v njegove neizprosne mehanizme, ampak tudi v usodni odnos med posameznikom in zgodovino.

Ivan Vogrič

Kregar Tone: Med Tatrmi in Triglavom: primerjave narodnega razvoja Slovenec in Slovakov in njihovi kulturno-politični stiki 1848-1938. Zgodovinsko društvo Celje, Celje 2007, 352 strani, ilustrirano.

Dr. Tone Kregar, muzejski svetovalec v Muzeju novejšje zgodovine Celje, se je v svojem dosedanjem raziskovalnem delu uveljavil kot opazen poznavalec upravno-političnega razvoja na Slovenskem od srede 19. stoletja do druge svetovne vojne ter dogajanja med drugo svetovno vojno na celjskem območju, vsestransko pa se je poglobil tudi v primerjalno razčlenitev slovenskega in slovaškega zgodovinskega razvoja od leta 1848 dalje. Slednje na poseben način izstopa iz njegovega raziskovalnega dela, saj se omenjena problematika navezuje na širši srednjeevropski prostor, v katerega je bil organsko vpet slovenski zgodovinski razvoj. Ker je v slovenskem zgodovinopisju zelo malo celostnih primerjav narodnopolitičnega, idejnega, kulturnega in gospodarskega razvoja slovenskega in drugih srednjeevropskih narodov ali celo širše, je raziskovalna pozornost na tem področju še toliko bolj zaželeno. S tega področja je namreč le nekaj parcialnih oziroma krajših obravnav (dela dr. Borisa Mlakarja, dr. Boža Repeta, dr. Petra Vodopivca), opozorimo pa lahko še na zbornika *Slovensko-italijanski odnosi 1880-1956* (Koper, 2000) in *Slovensko-avstrijski odnosi v 20. stoletju = Slowenisch-österreichische Beziehungen im 20. Jahrhundert* (Ljubljana, 2004) ter delo aktualne *Meddržavne slovensko-hrvaške zgodovinske komisije*. Pa tudi omenjena zbornika in zgodovinska komisija imajo specifični značaj, saj se osredinjajo le na neposredno razvojno prepletanje sosednjih narodov in njihove dostikrat občutljive medsebojne odnose in niso zastavljeni kot celostne primerjalne študije novejšega zgodovinskega razvoja Slovencev, Italijanov, Avstrijskih Nemcev in Hrvatov. Kregarjeva študija *Med Tatrmi in Triglavom* zato pomembno razpira dosedanjo spoznavno razsežnost slovenskega zgodovinopisja.

Izjemno zanimivi primerjavi slovenskega in slovaškega razvoja v novejši zgodovini - konkretno v času med svetovnjima vojnoma - sta se doslej poleg dr. Toneta